

Aanvraag Wnb ontheffing WUR 2020+

Augustus 2020

Auteurs: [REDACTED] & ....

Indeling

.....	1
1: Aanvraag nieuwe ontheffing/vergunning Wnb.....	3
1.1 Kader.....	4
1.2 Aanvraag per provincie.....	5
1.3 Wettelijk belang	5
1.4 Staat van instandhouding & overige relevante wetten	7
2 Ecologisch onderzoek aan beschermde soorten	9
2.1 Doden.....	9
2.2 Vangen	10
2.3 Nesten, rustplaatsen of eieren vernielen of wegnemen.	10
2.4 Verstoren	10
2.5 Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen beschadigen of vernielen.....	11
2.6 Handelingen met flora: verzamelen, bemonsteren, ontwortelen, vernielen e.a.	11
2.7 Onder zich hebben of vervoeren anders dan voor verkoop	11
2.8 Kweken/ huisvesting	12
Bijlagen.....	12
Bijlage 1: aanvullingen WR op bestaande protocollen	12
B1.1 Vangen van dieren	12
B1.2 Handelingen na vangst	15
B1.3 Voorkomende activiteiten flora.....	17
Bijlage 2.....	17
Achtergrondinformatie ter illustratie:	17

1: Aanvraag nieuwe ontheffing/vergunning Wnb

In deze aanvraag worden de activiteiten van de Stichting Wageningen Research (**WR**) beschreven voor de aanvraag van een ontheffing voor onderzoek onder de nieuwe Wet Natuurbescherming (Wnb), Hoofdstuk 3 soortbescherming. Tot en met 13-3-2020 heeft WR een ontheffing voor de Flora- en Faunawet (nummer FF/75A/2015/007). Deze werd aangevraagd bij en verstrekt door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Met de nieuwe Wnb is uitgifte enkel door RVO niet meer mogelijk en dient de aanvraag en de verstrekking van de ontheffing per provincie gedaan te worden.

Ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek is voor de soortgroepen zoogdieren, vissen, vogels, reptielen, amfibieën, enkele ongewervelden en flora een ontheffing nodig op de Wnb.

Voor vogels (art 3.3) wordt ontheffing voor verstoring aangevraagd t.b.v. onderzoek aan andere soorten of aan de vogels zelf voor projecten ter bescherming van flora en fauna. De ontheffing is nodig "ter bescherming van flora en fauna" (artikel 3.3 Wnb; lid 4) en "voor onderzoek of onderwijs, het uitzetten of herinvoeren van soorten, of voor de daarmee samenhangende teelt" (Artikel 3.3 Wnb; lid 5).

Voor HR soorten (art 3.7) geldt dat vangen en verstoren, onderzoek, fok/ kweek en translocaties onderdeel kunnen uitmaken van onze projecten. Deze projecten vinden alleen dan plaats, in opdracht van Rijk of Provincies indien dat nodig is voor het behoud of het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van die soorten.

Voor aangewezen soorten (art 3.8) geldt dat ons onderzoek bijdraagt aan de bescherming van soorten. De aanvraag wordt gedaan in het belang van de bescherming van wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van natuurlijke habitats.

Voor overige soorten genoemd in art 3.10 (bijlage A van de wet: wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A) wordt onderzoek gedaan in het belang van de bescherming van wilde flora of fauna, of in het belang van de instandhouding van natuurlijke habitats.

De ontheffing voor WR gaat de verbodsbepalingen, genoemd in onderstaande artikelen aan:

§ 3.1. Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

- Lid 1: Vangen . van alle soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn
- Lid 3: Eieren rapen en onder zich hebben.

Artikel 3.2

- Lid 6: Onder zich hebben, vervoer.

§ 3.2. Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

- Lid 1: Vangen van alle soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, met uitzondering van de soorten, bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied.
- Lid 2: Opzettelijk verstoren.
- Lid 3: Eieren van dieren opzettelijk vernielen of rapen.
- Lid 5: Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen beschadigen of te vernielen.

Artikel 3.6

- Lid 2: Dieren of planten onder zich hebben of vervoeren.

§ 3.3. Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

- Lid 1a: Vangen van in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A
- Lid 1b: De vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen; Lid 1c: plukken, verzamelen, afsnijden, ontwortelen of vernielen

Vangtuigen

Artikel 3.4; lid 1a, artikel 3.9 lid 1 artikel 3.24; lid 2

Wij vragen ontheffing voor het gebruik van de volgende vangmiddelen die (mogelijk) gebruikt worden voor het vangen van de volgende diergroepen:

- Vogels: vangkooien, vangnetten, strikken (strikken wordt momenteel niet gebruikt, maar zou mogelijk nodig kunnen zijn indien dieren niet met andere middelen te vangen zijn);
- Vleermuizen: mistnetten, harptrap, helgolandtrap (tunnelval);
- Zoogdieren: vangnetten; inloopkooien/ kastvallen voorzien van een valzender, vangnetten (drift fences waarbij dieren in de netten worden gedreven, klapnetten of valnetten), vangkraal, verdovingsgeweer/-pistool.
- Vissen: allerlei typen vangnetten, vangstvalen (bijv lichtval voor vislarven of collectorval voor glasaal), fuiken, electrovissen.
- Reptielen: handvangst onder uitgelegde platen (50*50), strop, handvangst met emmer/vaas
- Amfibieën: schepnet, handvangst, vangemmers en schermen.
- Ongewervelden: zichtwaarneming, handvangst, netvangst, piramide-, potval

1.1 Kader

Bij deze aanvraag verzoeken wij het volgende mede in acht te nemen:

Duur van de vergunning:

De ontheffing volgt op de huidige ontheffing FF/75A/2015/007, welke eindigt op 13 maart 2020. Deze ontheffing was 5 jaar geldig. Wij zouden graag weer een ontheffing/vergunning in bezit willen krijgen voor de langst mogelijke periode.

Gebruikers:

Naast medewerkers van WR dient de directie van WR in staat te zijn een ander dan de eigen medewerkers te machtigen. Dit is belangrijk voor de inzet van derden, bijvoorbeeld bij het verzamelen van dode wilde fauna, het onder zich hebben daarvan en vervoer naar WR.

Wet op de Dierproeven

Voor sommige handelingen is een vergunning voor de Wet op de Dierproeven noodzakelijk. WR draagt zorg dat voor elke handeling die onder deze wet valt de benodigde vergunning van de Centrale Commissie Dierproeven (CCD) en goedkeuring van het werkplan door de Instantie voor Dierwelzijn (IvD) verkregen zijn.

Algemene ontheffing.

Veel van onze projecten zijn provinciegrens overschrijdend (wolf, ganzen, etc.). Onze projecten omvatten diverse handelingen en soms meerdere soortgroepen. Regelmatig spelen wij in op spoedeisende vragen van diverse overheden (dierziekten, probleemwolf, etc), waarvan de aard van de activiteiten en reikwijdte (diersoorten, locaties) niet vooraf zijn te voorzien. Flexibiliteit en brede landelijke dekking van de ontheffing zijn dus voor ons van groot belang. Wij vragen daarom een breed overkoepelende ontheffing aan, waaronder veel handelingen en verschillende soortgroepen vallen. Ter onderbouwing van de aanvraag geven wij per soortgroep een inschatting van welke overtredingen op de Wnb verwacht worden en welke uitzonderlijke gevallen er mogelijk voor kunnen komen.

1.2 Aanvraag per provincie

In Tabel 1 staat per provincie weergegeven voor welke soortgroepen de aanvraag gedaan wordt. In Hoofdstukken twee staan de handelingen die verricht worden aan de soortgroepen vissen, vogels, zoogdieren, reptielen, amfibieën, ongewervelden en planten in verschillende projecten. Deze worden in bijlage 1 nader toegelicht.

Verdeling bevoegdheid tussen RVO en Provincies:

Rijk: hoofd(vaar)wegen en spoorwegen, defensie terreinen en waterverdedigingswerken en Noordzee.

Provincie: overig.

Tabel 1 Aanvraag per provincie en RVO voor de zeven soortgroepen.

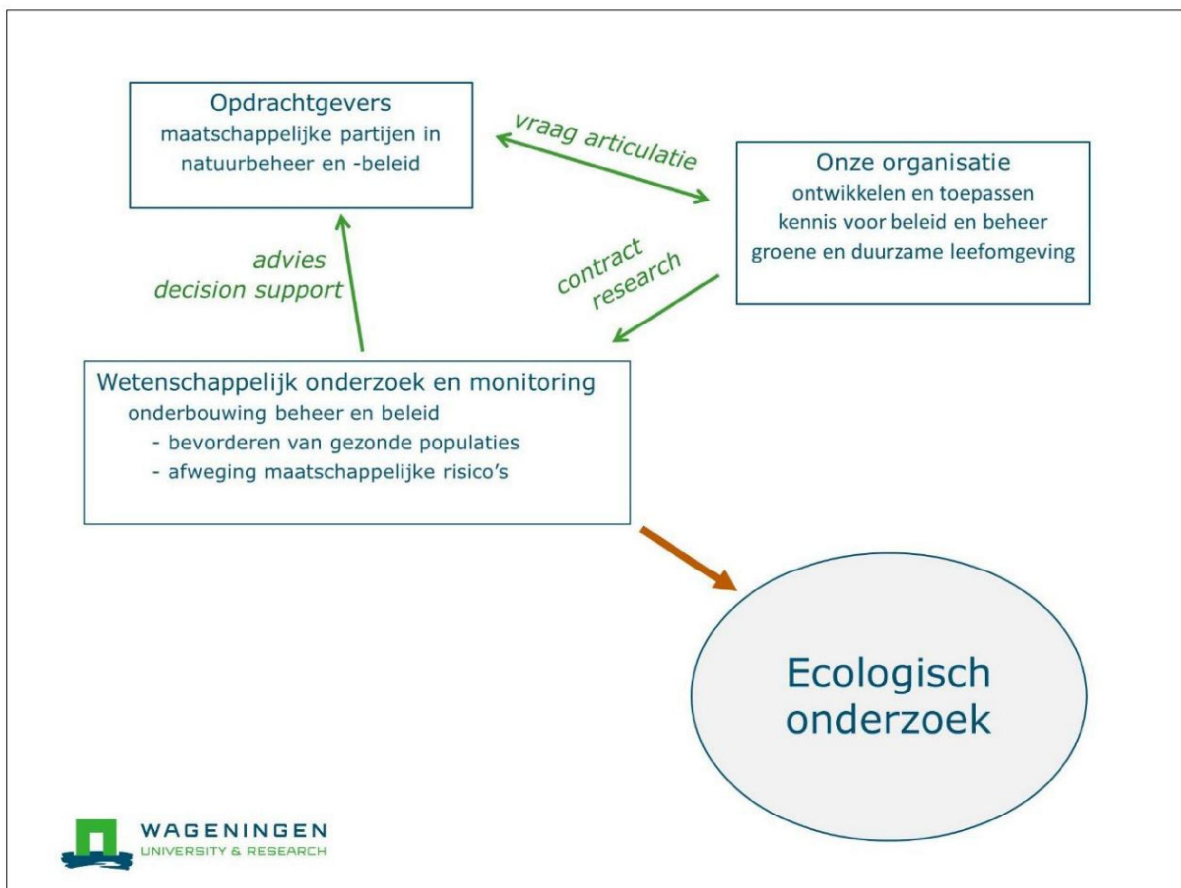
Provincie	Vissen	Vogels	Zoogdieren	Reptielen	Amfibien	Ongewervelden	Planten
<i>RVO</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>	<i>Ja</i>
Groningen	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Friesland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Noord-Holland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Zuid-Holland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Zeeland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Drenthe	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Overijssel	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Flevoland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gelderland	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Utrecht	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Noord-Brabant	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Limburg	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

Wij verzoeken om instemming van de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Gelderland, Groningen en Utrecht met deze generieke ontheffing. Bij de provincies Limburg, Noord-Brabant, Noord-Holland, Overijssel, Zeeland en Zuid-Holland en RVO vragen wij een aparte ontheffing aan waarbij we deze partijen erop wijzen dat er een generieke aanvraag loopt bij de provincie Gelderland, zodat ze hier alsnog bij aan kunnen haken.

1.3 Wettelijk belang

Onze instelling WR ontwikkelt hoogwaardige kennis en helpt deze toe te passen om daarmee beleid en beheer voor een groene en duurzame leefomgeving wetenschappelijk te onderbouwen. Vanuit deze missie verricht WR onderzoek aan inheemse en uitheemse soorten op projectbasis (contract research), vaak in opdracht van de rijksoverheid, provincies en soms lagere overheden of terreinbeherende organisaties in het kader van vragen rond natuurwetgeving, beleidsontwikkeling, beleidsevaluatie, verkeersveiligheid, volksgezondheid, landbouwschade, wildbeheer, natuurbeheer of besmettelijke

dierziekten (Figuur 1). Het strategisch en toegepast wetenschappelijk onderzoek is gericht op het ontwikkelen van zowel fundamentele als direct praktisch bruikbare kennis, producten en methoden. Ons onderzoek is gericht op het vergroten van inzicht in de ecologie van dier- en plantensoorten en bedreigingen die de overlevingskansen van populaties kunnen verkleinen. Denk aan de beschermingsprogramma's voor de hamster of het korhoen, maar ook het ontwikkelen van windturbineparken en de effecten daarvan op vogels en vleermuizen. Ook het conflictarm samenleven met overlast veroorzakende soorten (b.v. hoefdieren en ganzen) is frequent aanleiding voor onderzoek. De verkregen inzichten worden primair verwerkt in aanbevelingen voor concrete beschermingsmaatregelen, gericht op o.a. het vergroten, verbinden en verbeteren van de kwaliteit van het leefgebied van de soorten en het voorkomen, mitigeren dan wel compenseren van negatieve effecten op populaties voortkomend uit genoemde bedreigingen. Ons onderzoek kan betrekking hebben op zowel doelsoorten van het natuurbeleid, inclusief Natura 2000 soorten, als algemene soorten en exoten, zowel binnen als buiten beschermde natuurgebieden in Nederland.

Figuur 1. Schema van de maatschappelijke inbedding van ons onderzoek, de strategie in het besluiten tot het uitvoeren van het ecologische onderzoek.

Wij vragen daarom een ontheffing aan t.b.v. ecologisch onderzoek voor alle inheemse en uitheemse beschermde soorten ter ondersteuning van natuurbeschermingsdoeleinden.

Afhankelijk van opdrachtgevers en hun afzonderlijke opdrachten kan de toepassing van het onderzoek gericht zijn op de volgende specifieke doelstellingen en vragen:

- A. Bescherming van soorten en biodiversiteit in het kader van natuurwetgeving:
  - terreingebruik van inheemse en uitheemse soorten (inclusief exoten);

- veranderingen in populatiedichtheden, de genetische vitaliteit van populaties, soorten samenstelling en terreingebruik;
- effecten op ecosystemen en populaties van andere soorten (interacties, predatie, competitie, facilitatie);
- monitoring en screening op ziektes, toxicologische stoffen en parasieten om mogelijke negatieve effecten te voorkomen op populaties van andere soorten en maatschappelijke belangen (besmettelijke ziektes, zoönosen, gifstoffen).

B. Volgen en evalueren van effectiviteit van compenserende en mitigerende maatregelen in het kader van natuurwetgeving. Dit betreft bijvoorbeeld de monitoring van faunapassages (ecoducten) en de vestiging en terreingebruik van soorten in nieuw aangelegde biotopen. Hierbij gaat het om:

- adviezen over inrichting en beheer gericht op doelsoorten;
- wetenschappelijk onderbouwd bijdragen aan discussie over nut en noodzaak van beheersmaatregelen;
- ontwikkelen en evalueren van monitoringsystematiek ten behoeve van andere locaties waar maatregelen worden genomen;

C. Monitoring bij herinstructie van soorten en translocatie van individuen als het gaat om het bewerkstelligen van levensvatbare populaties (bijv. hamster, otter, korhoen, Europese rivierkreeft) en om bij herinstructies zo weinig mogelijk dieren te gebruiken. Hierbij gaat het om:

- succes- en faalfactoren bij translocaties of herinstructies en het handelingsperspectief voor terreinbeheerders;
- slaagkans instructies en mogelijke negatieve effecten op andere soorten (genetisch, besmettingsrisico ziektes/zoönosen).

In geval van herinstructies zal daarvoor apart een ontheffing worden aangevraagd.

D. Forensisch onderzoek

- opsporen van illegale vangst of uitzet van beschermde diersoorten;
- verwantschapsanalysen.

Alle handelingen/ vangsten voor alle soortgroepen zullen door bevoegd en deskundig personeel worden uitgevoerd.

1.4 Staat van instandhouding & overige relevante wetten

M.b.t. de effecten op de gunstige staat van instandhouding (GsVI) van onze handelingen aan alle soorten is uitgangspunt dat een gunstige staat van instandhouding van de populaties en doelstellingen van Natura2000 niet in het geding komt en dat ongerief of onnodig lijden ten alle tijden zoveel mogelijk wordt voorkomen. Dit geldt ook voor soorten die niet beschermd zijn onder de Wnb (hier geldt de zorgplicht). Van tevoren wordt een gedegen afweging gemaakt, eventueel in afstemming met in- en externe deskundigen. Mocht onverhoopt toch een negatief effect van het onderzoek op de populatie dreigen te ontstaan dan wordt het onderzoek herzien of geannuleerd. Daar waar het nodig is zal dus een aanvullende vergunning worden aangevraagd, zoals bij dierproeven, herinstructies etc. Overigens beschikken we over een algemene projectvergunning voor dierproeven in het kader van de WOD (Soortbescherming fauna 2017.D-0045) voor alle inheemse en uitheemse beschermde diersoorten.

2 Ecologisch onderzoek aan beschermde soorten

Om onderzoeksvragen te beantwoorden is vaak al voldoende informatie beschikbaar in databanken of wetenschappelijke literatuur. In specifieke gevallen is aanvullend onderzoek noodzakelijk waarbij handelingen of ingrepen nodig zijn waarvoor een ontheffing van de Wnb noodzakelijk is vanwege de impact op beschermde soorten:

- Onderzoek dat is gericht op het vaststellen van het terreingebruik van dieren in ruimte en tijd, bijvoorbeeld in relatie tot specifieke vragen vanuit het wildbeheer, natuurbeheer of volksgezondheid (risico's dierziekten/zoönosen), waarbij onderzoekstechnieken als vangen, verdoven, merken en/of telemetrie nodig zijn.
- Onderzoek dat is gericht op het vaststellen van genetische uitwisseling of genetische verschraving van kleine populaties, of verspreiding van ziekten tussen populaties, waarbij onderzoekstechnieken als vangen en het nemen van DNA-monsters, bloedmonsters, weefselmonsters, speekselmonsters e.d. nodig zijn. Dit kan ook voor flora worden toegepast.
- Onderzoek dat is gericht op het verkrijgen van inzicht in maatschappelijke risico's, zoals het vangen, verdoven en aanbrengen van een zender bij plotseling in Nederland opduikende grote carnivoren (wolf, goudjakhals).
- Onderzoek dat is gericht op het evalueren van concrete maatregelen die zijn genomen om diersoorten te beschermen, zoals de aanleg van faunamaatregelen bij verkeerswegen, voor zover onderzoekstechnieken als merken en telemetrie nodig zijn.

Met deze methoden kan ecologische kennis worden verkregen over habitatgebruik, mobiliteit, genetische fitness van populaties, interspecifieke en intraspecifieke interacties zoals effecten van begrazing op aanwezige flora en fauna. Aldus verkregen onderzoeksresultaten vormen de basis voor onze wetenschappelijk adviezen aan beleidsmakers, terreinbeheerders en andere stakeholders. Ongeacht of het nu vogels, zoogdieren, reptielen, amfibieën, vissen ongewervelde diergroepen of flora betreft, de hierboven omschreven typen onderzoek leveren inzicht over gedrag en interacties tussen soorten, en de effecten hiervan op natuur en maatschappij. Het onderzoek is nodig voor geïnformeerde besluitvorming: schadecompensatie landbouwgewassen, veehouderij, bosbeheer, visserij en waterbeheer, flora- en faunabescherming, aanrijdingen met wild, etc. Het is dit brede werkveld en de grote verscheidenheid aan onderzoeksvragen die ons worden voorgelegd dat wij in deze aanvraag de noodzaak zien voor een breed en algemeen geformuleerde aanvraag, die deze onderzoeken mogelijk maakt en daarmee ook aansluit op onze algemene projectvergunning voor dierproeven in het kader van de WOD (Soortbescherming fauna 2017.D-0045) voor alle inheemse en uitheemse beschermde diersoorten.

Om een inschatting te geven van het aantal te verwachten studies met mogelijke impact op beschermde soorten kunnen we terugkijken op cijfers van afgelopen jaren. Bij door ons uitgevoerd veldonderzoek in de periode 2011 t/m 2015 vielen 14.744 dieren onder onze lopende F&F-wet ontheffing. Voor zover deze naar de toekomst mogen worden geprojecteerd, verwachten wij eerder een afname van het aantal en de mate van verstoring dan een toename, omdat technische innovaties (bijv. transponders, omvang en levensduur van batterijen, eDNA toepassingen) de impact van onze handelingen kunnen beperken of onze handelingen zelfs overbodig maken.

Ons veldonderzoek betreft vissen, reptielen, amfibieën, vogels, zoogdieren, ongewervelden en flora. Ontheffing van de Wnb is noodzakelijk vanwege de volgende handelingen aan inheemse en uitheemse beschermde plant- & diersoorten:

2.1 Doden (kan dit weg / niet relevant?)

Doden van dieren is in principe niet aan de orde en zal slechts incidenteel noodzakelijk zijn. In gevallen waarbij dieren ernstig ongerief ervaren wanneer ze letsel oplopen door het vangen, of reeds ernstig

letsel hebben opgelopen door andere oorzaken kan het noodzakelijk zijn om dieren uit hun lijden te verlossen middels geëigende euthanasie methodes. Inschattingen over de noodzakelijkheid hiervan worden gemaakt door deskundige en bevoegde medewerkers.

Bij (ecotoxicologisch) onderzoek aan effecten van xenobiotische stoffen die negatieve effecten kunnen hebben op beschermde soorten wordt gestreefd naar non-invasieve methodes om metingen te doen. Het verzamelen van hele dieren in plaats van kleine monsters is soms noodzakelijk omdat het orgaan waar monsters van nodig zijn niet te bemonsteren is bij wilde dieren, omdat voor het onderzoek verschillende typen monsters nodig zijn, of omdat de monsters die genomen kunnen worden niet groot genoeg zijn voor de aansluitende analyses. Voor het verzamelen van monsters worden de dieren over het algemeen in het veld opgeofferd. De methodes die hiervoor gebruikt worden zijn afgestemd met de IvD. De laatste jaren heeft dit zich bij met name gericht op kleine zoogdieren ten behoeve van ecotoxicologisch onderzoek (woelmuizen, spitsmuizen, mollen). Het is echter niet zo dat het onderzoek zich hier toe beperkt, dit is afhankelijk van de vraag naar onderzoek. De aantallen dieren die uit de natuur worden gehaald variëren per onderzoek, en lopen uiteen van enkele dieren tot tientallen. Het is daarbij zo dat wordt beschouwd of dit effect heeft op de lokale populatie. Dit is meestal moeilijk omdat dichtheden lokaal vaak niet bekend zijn, maar aan de hand van de ecologie van de soort is het wel mogelijk daar een schatting van te maken. Hierbij is naast populatie dichtheden ook de mogelijkheid tot herstel van belang (reproductiesnelheid, dispersie). Bij het opstellen van het protocol wordt de randvoorwaarde gesteld dat er, gegeven de kennis die er is, geen blijvende effecten van de bemonstering op de lokale populatie te verwachten zijn. Hierbij dient te worden gemeld dat de toetsing door de IvD in het kader van de WoD ook de aantallen dieren in de proef betreft.

2.2 Vangen

Voor het vangen van dieren wordt verwezen naar **Bijlage 2**.

2.3 Nesten, rustplaatsen of eieren vernielen of wegnemen.

Eieren van vogels en amfibieën/vissen kunnen worden verzameld o.a. voor toxicologisch en genetisch onderzoek. Van vogels betreft dit in principe niet uitgekomen eieren of eischalen, die geraapt kunnen worden nadat de andere eieren zijn uitgekomen. Dit rapen gebeurt meestal zonder aanvullende verstoring bij waarnemingen die toch al uitgevoerd zouden worden.

In geval van eieren bij amfibieën/vissen zullen klompjes of kleine slierten eieren verzameld worden, waarbij de hoeveelheid van de verzamelde eieren < 5% van de in het water aanwezige hoeveelheid is. Dit wordt visueel geschat. Naast het verzamelen voor onderzoeksdoeleinden kan het verzamelen van eieren van amfibieën gebeuren in het kader van verplaatsing van een lokale populatie waarbij de habitat van de populatie lokaal verstoord wordt als gevolg van andere handelingen of maatregelen. Dit zal altijd in opdracht van derden zijn. In deze gevallen zullen alle eieren verzameld worden. De eieren worden met een schepnet uit het water gehaald, of met de hand verzameld.

Voor het verzamelen van eieren van reptielen en het vernielen of wegnemen van nesten van reptielen wordt geen ontheffing aangevraagd.

2.4 Verstoren

Bij het verrichten van inventarisaties/ onderzoek valt verstoring van soorten niet uit te sluiten. M.b.t. het uitvoeren van inventarisaties zal rekening worden gehouden met de aanwezige soorten (eventueel in overleg met de terreinbeheerder), de tijd van het jaar waarin geen of minimale verstoring te verwachten is en de wijze waarop inventarisaties/ handelingen worden verricht in situ. Uitgangspunt is om verstoring tot een minimum te beperken zodat de GsVI van soorten niet negatief wordt beïnvloed.

2.5 Voortplantingsplaatsen of rustplaatsen beschadigen of vernielen

Vernielen van voortplantings-, rust- en verblijfplaatsen kan incidenteel noodzakelijk zijn bij (ecologisch, telemetrisch) onderzoek wanneer onvoldoende dieren worden gevangen met reguliere vangmethodes. Insteek is dat dit in principe niet plaatsvindt. Wanneer het nodig is om de doelstellingen van het onderzoek te bereiken wordt ingezet op zo minimaal mogelijk schade/ vernieling waarbij de randvoorwaarde is dat dit alleen gebeurt wanneer er geen negatieve effecten optreden op (populaties van) soorten en de GsVI niet wordt aangetast. Deze handelingen zullen alleen plaats vinden t.b.v. onderzoek aan de soort zelf ter bescherming van de populatie/ soort.

2.6 Handelingen met flora: verzamelen, bemonsteren, onwortelen, vernielen e.a.

M.b.t. de flora worden de volgende handelingen verricht:

- 1 Inventarisatie
- 2 (Experimentele herintroductie; *in dat geval wordt een specifieke vergunning daarvoor aangevraagd*)
- 3 Experimentele beheervormen
- 4 Opslag van materiaal t.b.v genetisch onderzoek

Ad 1.

Ten behoeve van inventarisatie van de in een bepaald gebied voorkomende flora (hogere planten, mossen en paddenstoelen) zal in incidentele gevallen een enkel exemplaar van een plant worden verzameld en meegenomen om determinatie en naamgeving te kunnen verifiëren. In de meeste gevallen zal het afsnijden van een onderdeel van een plant volstaan. Dit zal alleen gebeuren wanneer meer dan 10 planten op de plek aanwezig zijn. De betrokken soorten kunnen zowel beschermd, invasief of niet nader beschermd zijn.

Ad 2.

In het onderzoek naar het functioneren en de herstelmogelijkheden van specifieke vegetatie en (inheemse) soorten kan het experimenteel en op lokale schaal (her)introduceren van inheemse plantensoorten onderdeel uitmaken van het onderzoek. Dergelijk onderzoek vindt niet eerder plaats dan na toestemming van de terreineigenaar en het bevoegd gezag (separate vergunning).

Ad 3.

In het onderzoek naar het functioneren en de herstelmogelijkheden van specifieke vegetatie en (inheemse) soorten wordt op experimentele en lokale schaal gevarieerd in beheermaatregelen (maaien, hooien, plagen, begrazen, terugzetten houtige planten) en onderzocht welk effect dit heeft op de aanwezige vegetatie (beschermd en invasieve soorten). Dergelijk onderzoek vindt niet eerder plaats dan na het opstellen van een projectplan en toestemming van de terreineigenaar en het bevoegd gezag.

Ad 4.

Het betreft opslag van onderdelen van planten voor genetisch onderzoek.

2.7 Onder zich hebben of vervoeren anders dan voor verkoop

WR heeft een eigen sectielaboratorium waar dierecologische secties worden verricht. Hierbij wordt informatie verzameld over leeftijd, geslacht, biometrie, doodsoorzaak, maaginhoud, voortplantingsstatus etc, en om monsters te verzamelen voor eventueel vervolgonderzoek voor genetische-, veterinaire- en/of toxicologische doeleinden.

Afhankelijk van de opdracht kan sectie worden gedaan op een scala aan soorten. Meest belanghebbende soorten waarop de afgelopen jaren sectie wordt gedaan zijn otters (WoT Ottermonitoring in opdracht van

de overheid) en wolven (sporenonderzoek en sectie in samenwerking met DWHC Utrecht in geval van een dode wolf in opdracht van BIJ12 namens de provincies).

Hiervoor is het noodzakelijk om dode dieren onder ons te mogen hebben, te vervoeren en (delen van het dier) op te slaan. Daarnaast is het van belang om monsters (genetische, veterinaire zaken en/of organische microverontreiniging) te mogen uitwisselen met andere onderzoeksinstituten. In veel gevallen gaan restanten van het karkas naar Naturalis of een ander museum met een wetenschappelijke en/of educatieve doelstelling. Vervoer is veelal van de locatie van doodvondst naar ons laboratorium (soms door derden waar WR dan een afschrift van onze ontheffing voor willen kunnen doorzetten). Opslag vindt plaats in onze koel- of vriesruimte (kadaver) en in koel- of vrieskasten (losse monsters, kleinere dieren) in ons instituut.

Naast het vervoer van dode dieren voor secties kan in het geval van herintroducties of translocaties het vervoer van levende dieren aan de orde zijn. Hiervoor zal apart een herintroductie ontheffing worden aangevraagd en indien relevant ook van de WOD. Ook kan een gevangen dier tijdelijk worden vervoerd naar een locatie voor bijv. een handeling als het inbrengen van een zender, of het herstellen van verwondingen (een aangereden wolf bijvoorbeeld).

2.8 Kweken/ huisvesting

Voor herintroducties kan (naast wildvang) ingezet worden op het fokken en kweken van soorten. Dit is de afgelopen jaren het geval geweest bij de herintroductie van de hamster, otter en Europese rivierkreeft. Hiervoor zal apart een herintroductie ontheffing worden aangevraagd.

Huisvesten van proefdieren kan incidenteel plaatsvinden t.b.v. het testen van nieuwe technieken of t.b.v. het herstel van proefdieren na een operatie. Zie bijlage 1 t/m 5.

Bijlagen

Bijlage 1: aanvullingen WR op bestaande protocollen

Door medewerkers van WR wordt op hoofdlijnen gewerkt conform de protocollen die zijn opgesteld voor & door de groene bureaus. Aanvullingen/aanpassingen en/of toelichtingen daarop zijn in de onderstaande paragrafen weergegeven.

B1.1 Vangen van dieren

Hieronder is een overzicht weergegeven van de meest toegepaste vangmethoden. Deze is niet per definitie volledig aangezien er nog steeds nieuwe methodieken worden ontwikkeld en dus eventueel ook door ons kunnen worden ingezet indien dat verantwoord kan.

Inventariseren en vangen (kleine) zoogdieren bij WR (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Kleine grondgebonden zoogdieren

Bij inventarisaties of (dier)proeven met zoogdieren wordt gebruik gemaakt van vangmiddelen, (video)camera's, zenders, sporen inventarisatie (uitwerpselen, prenten, vraatsporen etc.), lopen van

transecten, plaatsen van haarvallen (zie onder). Vangst van kleine zoogdieren vindt plaats met inlooppkooien (life-traps) voorzien van bedding en lokvoer. De vallen worden iedere 2-3 uur gecontroleerd. Dieren worden gehanteerd, gemeten, gewogen en het geslacht wordt bepaald.

Vegetatiebewonende kleine zoogdieren

Boom-, struik- of vegetatiebewonende kleine zoogdieren of marterachtigen worden gevangen met inlooppvallen, kastvallen en/of door het controleren van nestkasten of andere typen verblijfplaatsen, waarbij de dieren handmatig uit de vallen of verblijfplaatsen worden gehaald.

Grote zoogdieren

Vangen van grote zoogdieren voor (dier)proeven vindt afhankelijk van de soort plaats met inlooppkooien/ kastvallen voorzien van een valzender, vangnetten (drift fences waarbij dieren in de netten worden gedreven, klapnetten of valnetten), vangkraal, verdovingsgeweer/-pistool.

Vleermuizen

Vangen van vleermuizen gebeurt tegenwoordig ook met mistnetten. In principe gaat dit op eenzelfde manier als bij vogels, en bij verschillende onderzoeksgroepen zijn hier goede ervaringen mee opgedaan. Op aanvliegroutes worden mistnetten geplaatst. Dit zijn vergelijkbare mistnetten als gebruikt voor kleine zangvogels. Na uitzetten van de netten worden deze ieder half uur gecheckt op vangst. Gevangen vleermuizen worden uit het net gehaald, desnoods geknipt uit het net, en in een klein zakje gestopt voor ze verder worden behandeld. De kans op ongewilde effecten (vleugel breuk, overlijden) is klein

Haarvallen

Haren van kleine zoogdieren en/of marterachtigen worden verzameld door het plaatsen van haarvallen, waarbij een individu haren achterlaat bij het passeren van de 'val'. Veelal een PVC-buis of pijp met plakband waar de haren aan blijven kleven. Voor het verzamelen van haren bij dassen / zwijnen etc wordt gebruik gemaakt van de 'prikkelraad'-methode, waarbij haren achterblijven in het prikkeldraad dat op een geringe hoogte is gespannen over looppaden of passeerplekken.

Inventariseren en vangen van amfibieën (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Amfibieën: vangst met vangemmers en schermen, controle minimaal 2 maal daags, bij warm droog weer frequenter. Emmers worden voorzien van een laagje water om uitdroging te voorkomen en een drijvend vlotje om verdrinking van juvenielen te voorkomen. Deze methode kan leiden tot onbedoelde bijvangsten, stokjes worden in de emmer geplaatst zodat kleine zoogdieren kunnen ontsnappen. De emmers worden voorzien van een afdakje om predatie te voorkomen.

Inventariseren en vangen van Reptielen (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Reptielen worden gevangen met meerdere methoden. Over het algemeen worden dakpannen of plaatjes van ~50x50 cm in het habitat gelegd waar reptielen graag onder schuilen om op te warmen. Deze worden opgetild waarna met de hand een eventueel daaronder schuilend dier gepoogd wordt te vangen. Tevens zal gepoogd worden om zonnende reptielen die zichtbaar zijn voorzichtig te benaderen om vervolgens te vangen. Dit kan met de hand (mn bij juvenielen of onder koude omstandigheden waarbij de reptielen nog weinig mobiel zijn) of met een doorschijnende glazen of plastic vaas (om meer bereik te verkrijgen; mn bij adulten die opgewarmd en dus snel zijn). Ook kan met een 'hengel methode' (draad met stropje) voorzichtig het stropje om een reptiel worden bewogen waarna het kan worden gestrikt.

Ook kunnen potvallen worden ingegraven, met een afdakje om predatie te voorkomen, maar daarbij is een geregelde controle noodzakelijk.

Gevangen dieren worden zo snel mogelijk na vangst en onderzoek weer op de vangstlocatie losgelaten.

Inventariseren en vangen van vogels (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Ganzen tijdens de rui

Met behulp van een in een kraal eindigende fuik. Ganzen kunnen tijdens de rui niet vliegen en worden door meerdere drijvers rustig richting fuik gedreven. Fuik en kraal bestaan uit ca. 1.5 m hoog net dat met palen vastgezet wordt. De ganzen worden vervolgens in jute zakken bewaard totdat ze geringd en weer losgelaten worden. Dit gebeurt aansluitend aan het vangen.

Vangen met kanonnetten

Vogels kunnen worden gevangen met kanonnetten. Hiervoor worden netten aan een "kanon" bevestigd, en op een veelbelovende plek ingegraven. Gewacht wordt tot de vogels die gevangen moeten worden (ganzen, maar ook andere soorten) in het gebied dat door het net bedekt wordt aanwezig zijn (ongeveer 10 bij 10 meter). Dan wordt het net van afstand over de vogels afgeschoten. De vogels kunnen dan onder het net gevangen worden, en verder worden behandeld.

Weidevogels op het nest

Met behulp van inloopkooien. Aan het eind van de broedperiode wordt een inloopkooi over de weidevogelnesten heen geplaatst. Als een van beide oudervogels terugkeert op het nest kan deze de kooi niet meer verlaten. De vogels worden onmiddellijk na inlopen van de kooi gepakt, geringd en weer losgelaten.

Zangvogels

Zangvogels worden gevangen met behulp van mistnetten (formaat = 6 of 12 meter lang, maaswijdte 36 mm, 4 banen, zwart nylon). Netten worden opgehangen met behulp van aluminium of plastic palen aan weerszijden van het net. Maximum hoogte van het net is ongeveer 2.5 m. De netten worden de avond voor de vangst opgesteld en worden een uur voor zonsopgang geopend. Gedurende de dag worden ze elke 45 minuten gecontroleerd en gevangen vogels worden zorgvuldig uit het net gehaald en gedurende korte tijd in een stoffen zak bewaard totdat ze geringd en weer losgelaten worden. Bij extreem weer (hoge temperaturen, regenval) wordt de vangst beperkt tot dagdelen en worden de netten met kortere tijdsintervallen gecontroleerd.

Hoenders

Hoenders worden gevangen door geleidend raster in het territorium te plaatsen, gevolgd door een klapnet met struikeldraadje. Een vogel die langs het raster loopt en vervolgens onder het klapnet door, laat dat net vallen door tegen struikeldraadje te lopen waardoor het losschiet. Bijvangst zijn incidenteel een haas of konijn. Door permanente observatie of geregelde controle heeft dat geen consequenties. Gevangen hoenders worden direct onderzoek en eventueel gemerkt losgelaten.

Roofvogels

Roofvogels worden gevangen met een mistnet en daarvoor een lokker (opgezette/ kunstprooi), met een (bal-chatri) strikkenval, kraaienvangkooi, inloopkooi, een invalkooi of beproefde varianten daarvan. Daarnaast kunnen slagnetten worden gebruikt. Bal-chatri wordt pas toegepast indien dieren niet met

andere methodes gevangen kunnen worden. Afhankelijk van het risico op beschadiging is er direct en permanent toezicht dan wel wordt er gewerkt met frequente controles of een mobiel alert systeem. Gevangen vogels worden na opname biometrie, afname monster en/of bevestiging ring of zender direct weer losgelaten.

Inventariseren en vangen van vissen (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Bij het vangen van vissen kunnen ook fuiken worden gebruikt, die qua ontwerp, vorm en plaatsing in de watergang zorg dragen voor het vangen van de doelsoort(en) en zo selectief mogelijk vangen en frequent (dagelijks) gecontroleerd worden om bijvangsten en doelsoorten vrij te laten. Als het nodig is om vissen te hanteren worden ze met natte handen behandeld om beschadiging tegen te gaan.

Inventariseren en vangen van ongewervelden (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage , onderdeel A

Deze groepen kunnen het best worden geïnventariseerd met zichtwaarnemingen. Bij twijfel tussen nauw verwante soorten kunnen dieren gevangen worden met een (vlinder-)net om de determinatie zeker te maken (eventueel met behulp van een foto).

Libellen kunnen ook middels een libellennet gevangen worden volgens de handleiding monitoring van libellen van de vlinderstichting

Voor kevers zijn meerdere monitoring methodes beschikbaar: zichtwaarnemingen aan goed herkenbare soorten, eventueel met behulp van lokaas; kloppen van bomen en struiken voor boombewonende kevers; potvallen voor vrij op de bodem lopende kevers; Piramidevallen (foto-electors) voor vegetatie bewonende kevers; verwijderen van schors en/of dood hout/molm voor houtbewonende kevers.

Inventariseren en vangen van kreeften (aanvullend op bestaande protocollen Groene bureaus)

Kreeften kunnen geïnventariseerd worden met een zaklamp, 's nachts. Met een sterk zaklamp wordt hiervoor in het water geschenen, vanaf een boot of de kant. De kreeften kunnen dan gespot worden zonder ze te hoeven vangen.

B1.2 Handelingen na vangst

Hiervoor is vooral beschreven hoe de verschillende diergroepen gevangen worden. Na vangst zullen voor het onderzoek verschillende handelingen aan de dieren worden gedaan. Dit valt onder te verdelen in 3 categorieën: **monsternamen, merken en verzamelen**. De handelingen aan vertebraten in Nederland voor onderzoek is gereguleerd door de Wet op Dierproeven. Op WR worden alle onderzoeksprotocollen beschouwd in het licht van de WOD, en wanneer noodzakelijk of wenselijk wordt het protocol voorgelegd aan een CCD/IVD voor beoordeling. Ook in gevallen waarin dit niet van toepassing is vindt WR het wenselijk het externe oordeel van de CCD/IVD te krijgen over protocollen waar twijfel is over het ongerief dat de handelingen voor de dieren met zich mee kan brengen.

Monsternamen: voor onderzoek kunnen verschillende monsters verzameld worden, DNA-monsters, monsters voor ecotoxicologisch onderzoek of ecologisch onderzoek naar bijvoorbeeld eetgedrag. Bij levende dieren worden meestal haren, wangslim, veren of bloed verzameld voor DNA en toxicologisch

onderzoek. Voor ecologisch onderzoek kan bijvoorbeeld maaginhoud voor dieet samenstelling worden verzameld. Er wordt waar mogelijk met niet-destructieve, of niet-invasieve methodes gewerkt, waardoor het ongerief voor de dieren zo min mogelijk is. Als het kan worden daarnaast monsters verzameld waarbij geen contact met dieren nodig is, bijvoorbeeld het gebruik van spraints bij het monitoren van ruimtegebruik van otters.

Merken: om dieren te kunnen herkennen in het veld kunnen ze worden gemerkt. Hiervoor zijn verschillende technieken voorhanden, die per diergroep variëren.

Ringen worden gebruikt bij vogels, meestal pootringen maar ook halsbandringen bij bijvoorbeeld ganzen en zwanen. Bij alle dieren kunnen kleine chips onderhuids worden ingebracht, vergelijkbaar met het chippen van huisdieren. Met een scanner kan de informatie van de chip extern uitgelezen worden. Zenders kunnen worden gebruikt om dieren op afstand te kunnen volgen. Deze zijn groter dan de voornoemde chips, en kunnen extern op het dier worden aangebracht, of intern in de buikholte. Daarnaast worden oormerken, vleugelmerken incidenteel toegepast. Bij reptielen kan het schroeien van een unieke stippencode in de hoornlaag worden toegepast. Traditionele merkmethodes, met kleurstoffen, knippen van vacht of knippen van teenkootjes worden niet meer toegepast omdat de hierboven beschreven methodes beter zijn en diervriendelijker.

Verzamelen van dieren: verzamelen van dieren gebeurt wanneer monsters niet voldoende zijn, of wanneer wilde dieren in gevangenschap worden gehouden om verder onderzoek mee uit te voeren of om deze in een fokprogramma te plaatsen voor latere uitzet. Het verzamelen van hele dieren in plaats van kleine monsters is soms noodzakelijk omdat het orgaan waar monster van nodig zijn niet te bemonsteren is bij wilde dieren, omdat voor het onderzoek verschillende typen monsters nodig zijn, of omdat de monsters die genomen kunnen worden niet groot genoeg zijn voor de aansluitende analyses. Denk aan het nemen van levermonsters om de effecten van blootstelling aan toxische stoffen te onderzoeken. Voor het verzamelen van monsters worden de dieren over het algemeen in het veld opgeofferd. De methodes die hiervoor gebruikt worden zijn afgestemd met de CCD/ IVD.

De soorten die uit de natuur worden gehaald betreffen in principe alle soorten. De laatste jaren heeft dit zich bij WR met name gericht op kleine zoogdieren ten behoeve van ecotoxicologisch onderzoek (woelmuizen, spitsmuizen, mollen). Het is echter niet zo dat het onderzoek zich hiertoe beperkt, dit is afhankelijk van de vraag naar onderzoek. De aantallen dieren die uit de natuur worden gehaald variëren per onderzoek, en lopen uiteen van enkele dieren tot tientallen. Het is daarbij zo dat wordt beschouwd of dit effect heeft op de lokale populatie. Dit is meestal moeilijk omdat dichtheden lokaal vaak niet bekend zijn, maar aan de hand van de ecologie van de soort is het wel mogelijk daar een schatting van te maken. Hierbij is naast populatie dichtheden ook de mogelijkheid tot herstel van belang (reproductiesnelheid, dispersie). Bij het opstellen van het protocol wordt de randvoorwaarde gesteld dat er, gegeven de kennis die er is, geen blijvende effecten van de bemonstering op de lokale populatie te verwachten zijn (GsVI). Hierbij dient te worden gemeld dat de toetsing door de IVD in het kader van de WoD ook de aantallen dieren in de proef betreft.

Rapen, verzamelen en onder zich hebben van eieren

Eieren van vogels en amfibieën/vissen kunnen worden verzameld o.a. voor toxicologisch en genetisch onderzoek. Van vogels betreft dit niet uitgekomen eieren, die geraapt kunnen worden nadat de andere eieren zijn uitgekomen. Dit rapen gebeurt meestal zonder aanvullende verstoring bij waarnemingen die toch al uitgevoerd zouden worden.

In geval van eieren bij amfibieën/vissen zullen klompjes of kleine slierten eieren verzameld worden, waarbij de hoeveelheid van de verzamelde eieren < 5% van de in het water aanwezige hoeveelheid is. Dit wordt visueel geschat. Naast het verzamelen voor onderzoeksdoeleinde kan het verzamelen van eieren van amfibieën gebeuren in het kader van verplaatsing van een lokale populatie waarbij de habitat

van de populatie lokaal verstoord wordt als gevolg van andere handelingen of maatregelen. Dit zal altijd in opdracht van derden zijn. In deze gevallen zullen alle eieren verzameld worden. De eieren worden met een schepnet uit het water gehaald, of met de hand verzameld.

Het verzamelen van eieren van reptielen valt niet onder deze ontheffing.

Bijlage 2

Achtergrondinformatie ter illustratie:

<https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Wolven-1.htm>

<https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Wilde-hoefdieren.htm>

<https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Otters.htm>

<https://www.wur.nl/nl/product/Secties-op-wilde-fauna.htm>

<https://www.wur.nl/nl/product/Ecologische-Genetica-1.htm>